

<<ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ>>

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑՐՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ_ Ընտանիքի և դպրոցի համագործակցության
արդյունավետությունը տարրական դպրոցում

ԱՌԱՐԿԱ_Մայրենի

ՀԵՂԻՆԱԿ_Մարիամ Սերգոյի Իսրայելյան

ՄԱՐԶ_Շիրակ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ_<<Գյումրու թիվ 20 հիմնական
դպրոց>> ՊՈԱԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ԳԼՈՒԽ I

ԴՊՐՈՑ–ԸՆՏԱՆԻՔ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

1.1 Ընտանիքի ազդեցությունը երեխայի դաստիարակության գործում.....4

1.2 Դպրոց-ընտանիք համագործակցությունը.....9

1.3 Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցության ժամանակակից խնդիրներն կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում.....13

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....18

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....19

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից աշխարհում ընտանիքը և նրա սոցիալ-տնտեսական բարեկեցությունը համարվում են ամուր պետության և առողջ հասարակության գրավականներ, և դրանով պայմանավորված՝ այսօր գիտական հանրության շրջանում մեծ արդիականություն են վայելում ծնողների մանկավարժական իրազեկման հետ կապված տարատեսակ հիմնահարցերը: Եթե դպրոցն ու ծնողները հաջողությամբ համագործակցում են, ապա հաղթանակն ապահովված է: Դաստիարակությունը հաջողությամբ է պսակվում, եթե ընտանիքի հետ տարվող աշխատանքը և երեխայի դաստիարակությունը կատարվում են միաժամանակ: Սովորողների հետ աշխատանքը արդյունավետ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ են ընտանիքի հետ համագործակցության առկայությունը: Դպրոցը երեխային տալիս է գիտական գիտելիքներ և իրականության նկատմամբ դաստիարակում գիտակցական վերաբերմունք: Ընտանիքն էլ իր հերթին ապահովում է կյանքի պրակտիկ փորձը: Ընտանիքում ձևավորվում և մշակվում են մարդկանց կարեկցելու կարողությունը: Անձի ներդաշնակ զարգացման համար այդ երկու որակներն էլ խիստ անհրաժեշտ են:

Այս աշխատանքի **նպատակն** է ուսումնասիրել ընտանիք-դպրոց համագործակցության արդյունավետ ձևերը և միջոցները, այդ միջոցների կրառման հնարավորությունները:

Նպատակն իրականացնելու համար առաջադրված **խնդիրներն** են՝

- Ուսումնասիրել ընտանեկան միջավայրի դերը երեխայի ուսուցման և զարգացման գործընթացում,
- Ուսումնասիրել և ուսուցիչ-ծնող համագործակցության արդյունավետ ուղիներն և նրանց ազդեցությունը կրտսեր դպրոցականի անձի զարգացման գործում,

Աշխատանքի իրականացման համար նախատեսված հետազոտության մեթոդներն են՝ թեմային առնչվող մասնագիտական գիտական գրականության ուսումնասիրություն, վերլուծություն, համեմատում: Աշխատանքը կազմված է ներածությունից, մեկ գլխից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից: Աշխատանքը ներկայացված է 20 էջ համակարգչային շարվածքով:

ԳԼՈՒԽ 1

ԴՊՐՈՑ–ԸՆՏԱՆԻՔ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

1.1 Ընտանիքի ազդեցությունը երեխայի դաստիարակության գործում

Հասարակության զարգացման աստիճանը պայմանավորված է նրա անդամների կրթության աստիճանից և որքան կիրթ են հասարակության անդամներն, այնքան մեծ են նրա զարգացման հնարավորությունները:

«Մարդու մանկությունից հիմք դրված սկզբունքները նման են մատղաշ ծառի կեղևին փորագրված տառերին, որոնք աճում են, ծավալվում նրա հետ, կազմում նրա անբաժանելի մասը», -ասել է Վ. Հյուգոն Սակայն այսօր մեր հասարակության յուրաքանչյուր անհատ կրթության ստացման տարբեր հնարավորություններ ունի և լինում են դեպքեր, երբ վտանգվում է նրա կրթություն ստանալու հնարավորությունը: Իսկ կրթությունն ունենալն այնքանով է կարևոր, որ տեղի է ունենում անձի ձևավորում, սոցիալականացում, հասարակության մեջ ինտեգրում: Սակայն ներկայիս սոցիալ-տնտեսական պայմաններն իրենց բացասական ազդեցությունն են թողել կրթության դերի և անհրաժեշտության վրա:

Փոխվել է ժամանակներն ու պահանջները, փոխվել է նաև դերեն ու մոտեցումներն կրթության ու դաստիարակության գործին, սակայն դեռ նախկինից մնացած կարծրատիպերը խոչընդոտում են այդ գործընթացների ճիշտ կազմակերպմանը:

Ազգը պահողն ու շարունակողը, ազգային նկարագիրն ու դիմագիծը սերնդեսերունդ փոխանցողն ընտանիքն է: Հայ ժողովրդի համար ընտանիքը սրբություն է, ավանդույթների, սովորույթների, մշակույթի, դաստիարակության և բազմաթիվ այլ հատկանիշների կրողն ու փոխանցողը: Այն երեխայի կյանքում հասարակական

առաջին աստիճանն է և մեծ տեղ ու դեր է զբաղեցնում նրա դաստիարակման, կայացման հարցում: Այստեղ են դրվում երեխայի անձնավորության հիմքերը, և կառուցվում է նրա սոցիալական կերպարը:¹

Մեր օրերում սոցիալ-տնտեսական ու արժեմաշակութային փոփոխարարություններն անմիջականորեն ազդում են ընտանիքի վրա՝ նրան դարձնելով այդ փոփոխությունների կրողը: Այսօր առավել քան կարևորվում են մի շարք սոցիալական օղակների, կրթադաստիարակչական համակարգերի սերտ և թափանցիկ համագործակցությունը, որոնց միջև գոյություն ունեցող մանկավարժական ներգործությունների միասնականությունը և անընդհատությունը պետք է կարողանա ապահովել երեխայի լիարժեք զարգացումը:

«Ընտանիք» ինստիտուտի ուղղությամբ հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ վերջին տասնամյակների տնտեսական, քաղաքական, հասարակական ու մշակութային զարգացումները դեռևս շարունակում են էապես ազդել ընտանիքի մոդելի վրա: Այդ իսկ պատճառով՝ մեծանում է ընտանիքի «ռիսկայնության» հավանականությունը:²

«Ընտանիք» սոցիալական ինստիտուտում են դրվում երեխայի ֆիզիկական, բարոյական, գեղագիտական, մտավոր դաստիարակության հիմքերը, նրա մշակութային զարգացումը, որոնց իրականացման հարցում մեծ է ծնողների դերն իրենց անձնային, բարոյական որակներով ու վարքագծով, կարևորվում են նրանց արժեքային կողմնորոշումները, որոնք երեխայի համար ընդօրինակման առաջին նմուշներն են: Յուրացնելով ընտանեկան մշակութային միջավայրի արժեքները՝ երեխան դառնում է հենց այդ արժեքների կրողն ու ժառանգորդը, որոնց հիման վրա էլ ձևավորվում է նրա աշխարհայացքը: Յուրաքանչյուր արժեք կարող է բնութագրվել որպես հավերժական, բացարձակ և համամարդկային միայն այն դեպքում, երբ կապված է ապագայի հետ և լի է հնարավորություններով:³

¹ Խոջոյան Լ., Ընտանիք-դպրոց-համագործակցություն, «Նախաշավիղ» գիտամեթոդական հանդես, 1.2017, էջ 56:

² «Ընտանիք» ինստիտուտի հետազոտություն, Երևան, 2006:

³ Աշիկյան Ա., Ընտանիքը երեխայի անձի ձևավորման և զարգացման սոցիալ-մշակութային միջավայր, «Պատմություն և միջավայր», հայագիտական հանդես, Երևան, 2016, էջ 348:

Երեխաները մեր ապագան են: Մա իրականության հանրահայտ ձևակերպումներից է: Ինչպիսին կլինի մեր ապագան. Մա պայմանավորված է այն իրողությամբ, թե ինչպիսի երեխաներ կկրթենք ու կդաստիարակենք մենք: Երեխաների կրթության իրականացման գործում մեծ դեր է կատարում ծնող-ուսուցիչ-դպրոց օղակը:⁴

Ընտանիքն այն առաջնային խումբն է, որը վճռական դեր է խաղում իր կազմում զարգացող երեխաների ինքնագիտակցության ծագման ու ձևավորման գործում:

Անառարկելի է, որ երեխայի դաստիարակությունն սկսվում է ընտանիքում: Ընտանիքն է սոցիալականացման առաջնային օղակը, ուր երեխայի սոցիալական էության սկիզբն է դրվում: Ընտանիքում են յուրացվում առաջին սոցիալական դերերն ու հարաբերությունները, բացահայտվում են երեխայի անհատական առանձնահատկություններն ու ձևավորվում բնավորությունը, դաստիարակվում են բարոյական հատկություններ ու սոցիալական վարքագծի հիմքեր: ⁵

Ընտանիքը բոլոր ժամանակներում եղել է հասարակության արժեքային համակարգի կրողը և ցուցանիշը: Չնայած նրան, որ պատմամշակութային յուրաքանչյուր ժամանակաշրջան իր կնիքն է դրել ընտանեկան արժեքների ձևավորման և հասարակության կողմից դրանց ընկալման վրա, միևնույն է, ընտանիքը միշտ էլ համարվել է մարդկության կենսագործունեությունը կարգավորող համամարդկային արժեք: Այնուամենայնիվ, պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններում տարբեր մարդիկ ունեցել են ընտանեկան արժեքների վերաբերյալ տարբեր կողմնորոշումներ: Ընտանիքը՝ որպես սոցիալական ինստիտուտ, զգայուն է հասարակության մեջ տեղի ունեցող փոփոխությունների նկատմամբ, քանի որ այն իր մեջ արտացոլում է տվյալ հասարակության պատկերը և ունի այն բոլոր օրինաչափություններն ու հակասությունները, որոնք հատուկ են այդ հասարակությանը: Ընտանեկան դաստիարակության գլխավոր նպատակը երեխային

⁴Տիգրանյան Լ., Ուսուցիչների և ծնողների համագործակցությունը, «Նախաշավիղ» 4.2012, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 59.;

⁵ Մանկավարժական ընթերցումներ, «Դպրոցը, մանկապարտեզը և ընտանիքը», Երևան, 1961, էջ 112:

օգնելն է՝ արդյունավետ կառուցելու իր փոխհարաբերությունները շրջապատող աշխարհի հետ և կայանալու որպես անհատականություն:⁶

Որոշ հեղինակների կարծիքով, ընտանիքի՝ որպես սոցիալական ինստիտուտի գործունեությունը պայմանավորված է մարդկության, հասարակության և ազգի պահպանման պահանջմունքով: Ինչպես չկան ազգեր, որոնք չունեն սեփական պատմություն, այնպես էլ չի կարող լինել ընտանիք՝ առանց ուրույն ավանդույթների, նորմերի և արժեքների:⁷

Ընտանիքի մասին ժամանակակից պատկերացումներն այսօր այլ են: Այլ են պատկերացումները ընտանեկան արժեքների և ընտանիքի սոցիալական նորմերի վերաբերյալ: Ժամանակակից կյանքում հաճախ ընտանիքը դիտարկվում է սուսկ որպես երկու անհատների միություն, որտեղ նրանցից յուրաքանչյուրը կարող է բավարարել իր հիմնական պահանջմունքները: Ավանդական-հայրիշխանական ընտանիքներին աստիճանաբար փոխարինելու են գալիս էգալիտար ընտանիքները, որոնց անդամներն ունեն հավասար իրավունքներ և պարտականություններ:⁸

Այսօր արդեն վերափոխվում են այնպիսի ընտանեկան արժեքները, որոնց հիմքում ընկած է հանրային շահերի առաջնահերթությունը անհատի շահերից: Եթե առաջներում գերիշխող էին համարվում ընտանիքի շահերն ու հետաքրքրությունները, ապա այսօր նախընտրություն են տալիս անհատներին, ինչն էլ, ցավոք սրտի, կարող է հանգեցնել տվյալ անհատի կողմնորոշմանը դեպի արտաընտանեկան արժեքները: Որքան ավելի է ընդունված երեխան իր ծնողների կողմից, այնքան ավելի բարձր է նրա ինքնագնահատականը: Այս ենթադրությունը ստուգվել է ուղղակի հետազոտությունների օգնությամբ:

Ժամանակակից ընտանիքների համար կարևոր է անդամներից յուրաքանչյուրի ազատության և պատասխանատվության արդյունավետ հարաբերակցությունը:

Ժամանակակից հասարակությունը կարիք ունի առողջ, ապահով և երջանիկ ընտանիքների, սակայն նույն այդ ժամանակակից կյանքն իր բոլոր դրսևորումներով

⁶Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 205:

⁷ Антонов А. И., Медков В.М., Социология семьи, М., 1996, ст 23,,

⁸Մարկոսյան Ն.Ռ., Ժամանակակից ընտանիքների արժեհամակարգը և դրա ազդեցությունը երեխաների դաստիարակության վրա, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան 2015, էջ 206:

հաճախ բացասական հետք է թողնում բազմաթիվ ընտանիքների վրա: Շատանում են այն ընտանիքները, որոնց մեծահասակ ծնողները մատնված են անուշադրության, միայնակ են կամ բնակվում են ծերանոցներում:

Երեխաների ընդհանուր զարգացումը պայմանավորված է ծնողների կրթական ցենզով և զարգացածության մակարդակով: Սակայն քիչ չեն նաև այն դեպքերը, երբ կրթված ծնողների ընտանիքներից դուրս են գալիս ապաշնորհ և անկիրթ երեխաներ:

Երեխաների դաստիարակության համար կարևոր է ծնողների ազատ ժամանակի առկայությունը: Սակայն նույնսիկ դրա առկայության պարագայում կարևոր է, թե ծնողները ինչի վրա են այն ծախսում: Ունենալ ազատ ժամանակ դեռևս չի նշանակում տրամադրել այն երեխաների դաստիարակությանը:⁹

Այսպիսով, ժամանակակից կյանքում ձևավորվում է ընտանիքի և ընտանեկան դաստիարակության նոր արժեհամակարգ, որը միշտ չէ որ հասարակության բարոյական զարգացումը տանում է ճիշտ ճանապարհով: Ուստի այսօր շատ կարևոր է ճիշտ և օբյեկտիվորեն գնահատել ավանդական ընտանեկան արժեքները, դրանց հետևանքով հասարակության գիտակցության մեջ առաջացած թե բացերը, թե ձեռքբերումները: Անհրաժեշտ է ակտիվ լուսավորչական-դաստիարակչական աշխատանք հատկապես երիտասարդների շրջանում: Այս հիմնախնդիրը պետք է պահել մանկավարժական հանրության մշտական ուշադրության կենտրոնում ու մշակել արդյունավետ ընտանեկան դաստիարակությա նոր ուղիներ:

⁹Մարկոսյան Ն.Ռ., Ժամանակակից ընտանիքների արժեհամակարգը և դրա ազդեցությունը երեխաների դաստիարակության վրա, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 207:

1.2 Դպրոց-ընտանիք համագործակցությունը

Ընտանեկան դաստիարակության շարունակականության ապահովումն էապես պայմանավորված է դպրոցի աշխատանքով: Դպրոցը չի կարող փոխարինել ընտանիքին, սակայն կարող է բարձրացնել նրա դերը դաստիարակության հարցում: Ցանկալի է, որ ընտանիքն ու դպրոցն աշխատեն նույն ուղղությամբ: Դպրոցի և ընտանիքի միջև հակասությունը բացառվում է այս հարցում: Նրանց համագործակցության կենտրոնում երեխան է, որն իր կրթության և զարգացման գլխավոր դերակատարն է դպրոցում և ընտանիքում:¹⁰

Դպրոց-ընտանիք համագործակցությունը մի գործընթաց է, որը չի ավարտվում ուսումնառության այս կամ այն տարում, այլ շարունակական է և ներգրավված կրթադաստիարակչական ամբողջական գործընթացի մեջ, և նրա ապահովումը՝ ժամանակակից պայմաններում դպրոցի, ընտանիքի, հասարակության զարգացման տեսանկյունից կարևորագույն նպատակ է համարվում:¹¹

Ընտանիք-դպրոց փոխհարաբերության մեջ կողմերից յուրաքանչյուրը յուրովի պատասխանատվություն է կրում մյուսի հանդեպ: Եթե դպրոցն ու ծնողերը հաջողությամբ համագործակցում են, ինչը աշակերտի կրթական վճռորոշ գործոն է, ապա հաղթանակն ապահովված է: Մեծ մանկավարժ Ժան-Ժակ Ռուսոն նկատել է, որ ընտանիքից հետո յուրաքանչյուր դաստիարակ ավելի քիչ ազդեցություն ունի երեխայի վրա, քան նախորդը:

Ըստ Մակարենկոյի՝ երեխային դաստիարակում է ամեն ինչ՝ առարկաները, երևույթները, սակայն ամենից շատ մարդիկ և, առաջին հերթին՝ ծնողները: Փոխվել է ուսուցիչ-աշակերտ-ծնող եռանկյունին: Դպրոցի

և ընտանիքի համագործակցության մեջ առաջնային դերը դպրոցինն է, որովհետև հասարակության կրթական մակարդակի բարձրացումը դպրոցի գործառույթն է: Դպրոցն ու ընտանիքը համագործակցության կայացման գործում պետք է խուսափեն հասարակության մեջ կարծրացած, միմյանց «վերևից նայելու» սովորությունից:

¹⁰ Խոջայան Լ., Ընտանիք-դպրոց-համագործակցություն, «Նախաշավիղ», գիտամեթոդական հանդես, 1,2017, էջ 56:

¹¹ Ղուկասյան Լ.Ն., Դպրոց-ընտանիք համագործակցության ուղիները հանրակրթության պայմաններում, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 198:

Փոխհարաբերությունը պետք է լինի ոչ թե երկու կողմերի համակրանքի կամ հակակրանքի վրա հիմնված, այլ միմիայն ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի արդյունավետ կայացմանը միտված հոսակ ծրագրերի տեսքով: Օրինակ, եթե աշակերտի ծնողը տվյալ առարկայի մասնագետ է և գտնում է, որ կարող է օգտակար լինել դպրոցին իր կազմակերպած սեմինարներով, բանավեճերով, ապա պետք է առաջարկի իր օգնությունը: Համագործակցության ընթացքում այս երկու սոցիալական ինստիտուտները ոչ թե պետք է իշխեն, պարտադրեն միմյանց, այլ, ընդհանուր նպատակներ ունենալով, լրացնեն մեկմեկու: Այս հարցի հետ կապված Ս.Մովսիսյանը գտնում է. «Դպրոցը չի կարող է ընտանիքի նկատմամբ հանդես գալ որպես կառավարող: Դպրոցն և ընտանիքն կազմում են սոցիալական միկրոմիջավայրի կառուցվածքի առանձին մասեր, որոնք գտնվում են փոխկապակցության մեջ: Երեխաների դաստիարակության բնագավառում սոցիալական այս համակարգերի հարաբերության հիմնական հատկանիշը նրանց համագործակցությունն է, որը արտահայտվում է փոխադարձ ինֆորմացիայով, համատեղ աշխատանքով և փոխօգնությամբ: Համագործակցության այդ միջոցները ոչ միայն նպաստում են ընտանեկան, այլև դպրոցական դաստիարակության զարգացմանը»:¹²

Ժամանակակից հասարակության մեջ երեխաները և՛ ընտանիքում, և՛ դպրոցներում պիտի ստանան միասնական ու ներդաշնակ դաստիարակություն այդ տեսակետից գերխնդիր է դառնում երեխաների, ծնողների և դպրոցների միջև գործարար ու նպաստավոր համագործակցության կառուցումը:

Այդ երկու ինստիտուտների համագործակցությունը և փոխներգործությունը մանկավարժական գործընթացի բոլոր փուլերում պետք է կազմակերպվեն պլանավորված ու համակարգված ձևով: Ծնողները և ուսուցիչները նույն երեխաների դաստիարակներն են: Հետևաբար դաստիարակությունն արդյունավետ կլինի միայն նրանց համագործակցության պայմաններում, երբ ձևավորվեն դաստիարակության գործընթացի միասնական նպատակներ, ձգտումներ ու հայացքներ, համատեղ ուժերով մշակվել են դաստիարակչական խնդիրներն ու դրանց լուծման ուղիները:¹³

Կրթության արդիական մեթոդներն օգնում են, որ երեխան գիտելիքներ ստանա՝

¹² Մովսիսյան Ս.Ա., Դպրոցի կառավարման հիմունքները, Երևան, 1980, էջ 170:

¹³Տարրական դասարաններում դասավանդող ուսուցիչների նախատեսատացիոն վերապատրաստման դասընթացի ուսումնական նյութերի փաթեթ:

օգտագործելով իր բոլոր ընդունակությունները, ինչպես և վստահություն ձեռք բերի սեփական ուժերի նկատմամբ: Առանց ծնողների օգնության և աջակցության հնարավոր չէ լիարժեք արդյունքի հասնել: Ծնողների հետ շփումը օգնում է ուսուցչին՝ տեղյակ լինել, թե ինչ է կատարվել տանը երեխայի հետ, որ այս կամ այն կերպ ազդել է նրա հոգեբանության, վարքի և տրամադրության վրա: Դա ուսուցչին թույլ է տալիս հասկանալ և օգնել երեխային: Ծնողների ազդեցությունը երեխայի վրա շարունակվում է նաև դպրոցական տարիներին, ինչը ևս պետք է հաշվի առնվի դպրոցական ուսուցման ընթացքում: Ընտանիքը և դպրոցը դաստիարակության երկու հիմնական հավասարազոր սուբյեկտներն են, որոնք ազդում են երեխայի վրա մանկության և պատանեկության տարիներից: Միայն այս երկու օղակների համագործակցության դեպքում է հնարավոր ձևավորել աշակերտների մեջ բարձր բարոյական որակներ, ապահովել նրանց աշխատանքային ուսուցումն ու մասնագիտական կողմնորոշումը: Ուսուցիչ-ծնող շփման ընթացքում անհրաժեշտ է պահպանել հետևյալ պայմանները՝

1. Խոսակցությունը չսկսել անմիջապես երեխայի հետ կապված հիմնախնդրից:
2. Չշտապել անմիջապես լուծել այն:
3. Հետաքրքրություն ցուցաբերել ծնողի և նրա աշխատանքի նկատմամբ:
4. Քննարկել այն հուզական վիճակները, որոնք առաջ են գալիս դպրոցի, ուսուցիչների, երեխաների պատճառով:
5. Ուշադիր լսել և ընդունել այն, ինչ ասում է ծնողը. Փորձել հասկանալ, թե ինչու է նա այդպես մտածում:
6. Ծնողներին հատկացնել այնքան ժամանակ, ինչքան անհրաժեշտ է տվյալ իրավիճակում:
7. Ծնողներին տեղեկություններ հաղորդել անձամբ և ոչ թե երեխաների կամ երրորդ անձի միջոցով:¹⁴

Հայտնի է, որ բոլոր ծնողները չէ, որ տիրապետում են երեխայի դաստիարակության ու նախնական ուսուցման նրբություններին, ինչպես նաև մանկավարժական մեթոդներին: Մինչդեռ, ի սկզբանե լինելով առաջին դաստիարակը և ուսուցիչը, ծնողը պարտավոր է ունենալ այդ կարողությունները: Այդ հարցը

¹⁴Տիգրանյան Լ., Ուսուցիչների և ծնողների համագործակցությունը, «Նախաշավիղ» 4.2012, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 61:

հիմնավորապես կարգավորվում է ծնող-ուսուցիչ կապի միջոցով. էական է թե ինչպիսին է նրանց մտահոգությունների բնույթը, որոնց առանցքը լինելու է կոնկրետ երեխայի ուսումն ու դաստիարակությունը և ապագա գործուն քաղաքացու նախադրյալների մշակումը օրեցօր փոփոխվող ու մեծացող մանկան բնավորության մեջ: Ուսուցիչը կապեր հաստատելով աշակերտի ընտանիքի հետ՝ լուծում է հետևյալ խնդիրները՝

1. Ճանաչել երեխայի ընտանիքը:
2. Ուսումնասիրել երխայի սոցիալական միջավայրի ազդեցությունը նրա անձի ձևավորման վրա:
3. Օգնել ծնողներին՝ ընտանեկան պայմաններում երեխային դաստիարակելու:
4. Կազմակերպել ծնողների մանկավարժական իրազեկումը:
5. Չեզոքացնել ընտանիքի բացասական ազդեցությունը:¹⁵

Ուսուցիչների և ընտանիքի փոխներգործության բնույթը պլանավորված է դպրոցի նկատմամբ ծնողների վերաբերմունքով, ինչպես նաև այն հանգամանքով, թե վերջիններս, ըստ իրենց իմացական կարողությունների, հայացքների ու դիրքորոշումների, որտեղ են իրենց տեսնում դաստիարակության գործընթացում: Դպրոցի և ծնողների համագործակցության հիմքը խմբային ու անհատական աշխատանքի ձևերն են:

Միաժամանակ կան հիմնախնդիրներ, որոնք մտահոգում են բոլոր ծնողներին կամ էլ կապված են դասարանում երեխաների դաստիարակության գործընթացի հետ: Այսպիսով՝ անփոխարինելի է ընտանիք-դպրոց համագործակցության դերն երեխայի ճիշտ դաստիարակության գործընթացում: Ծնողի և ուսուցչի համագործակցության արդյունքում լուծվում են բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք էլ հիմք են հանդիսանում կրթված և դաստիարակված սերունդ ունենալու համար:

¹⁵ Ջանիկյան Ս., Դպրոցի և ընտանիքի սոցիալական համագործակցության ժամանակակից խնդիրները կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում, «Նախաշավիղ» 7.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 62:

1.3 Դպրոց և ընտանիք համագործակցության ժամանակակից խնդիրները կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում

Ներկայումս առաջնային կարևորություն է ձեռք բերել երեխայի դաստիարակության կազմակերպումը՝ դպրոցի և ընտանիքի սոցիալական գործընկերության հիմքով: Երեխայի դաստիարակության գործում մարդասիրական միջավայրի ստեղծման անհրաժեշտությունն ուսուցիչների և ծնողների առջև նոր խնդիրներ է դնում անհրաժեշտ մանկավարժական գործողությունների ընտրության հարցում: Ընտանիքն ու դպրոցը հավասարապես պատասխանատու և շահագրգիռ են յուրաքանչյուր դպրոցի ու ընդհանրապես կրթության տարածաշրջանային համակարգի աշխատանքի որակի համար:¹⁶

Երեխայի ուսուցմանը նախապատրաստելու հարցում կարևոր դեր ունեն ոչ միայն դպրոցը, այլև ծնողները, ովքեր նույնպես կարող են և պետք է լուրջ մասնակցություն ունենան այս գործընթացին:¹⁷

Կրթական համակարգում կատարվող փոփոխությունները և դպրոցի առջև ծառայած խնդիրները պահանջում են վերանայել հարաբերությունները գործընթացի բոլոր մասնակիցների միջև: Հանրակրթական դպրոցը, ինչպես կրթության մյուս մակարդակները, սոցիալական պատվեր է կատարում, և մանկավարժները պետք է լսեն հասարակության ձայնը, իմանան նրա կարծիքը կրթության որակի մասին: Վստահաբար պետք է ասել, որ երեխայի՝ որպես դաստիարակության սուբյեկտի, ձևավորումն առաջին հերթին սկսվում է ընտանիքում:

Հենց ընտանիքում են դրվում նրանց սոցիալականացման և անձնային որակների ձևավորման հիմքերը: Յուրաքանչյուր ընտանիք հասարակության մի մասնիկն է՝ կապերի լայն համակարգով: Ըստ ռուս գիտնական Վ.Ա.Միխեևի՝ այսօր գործում է դպրոցի և ընտանիքի գործընկերության երկու մոդել՝ նախաձեռնողական և ձևական-ստիպողական: Դաստիարակության ոլորտում դպրոցի ամենալավ գործընկերն ընտանիքն է: Սակայն ժամանակակից դպրոցի և ընտանիքի միջև շատ

¹⁶ Ջանիկյան Ս., Դպրոցի և ընտանիքի սոցիալական համագործակցության ժամանակակից խնդիրները կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում, «Նախաշավիղ» 7.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 46:

¹⁷ Սվազյան Ա., Ծնողների մասնակցությունը երեխաների դպրոցական ուսուցման նախապատրաստման գործընթացին, «Ընտանիք և դպրոց», Գիտամեթոդական ամսագիր, 4.2010, էջ 19

հակասություններ կան, այդ թվում՝ դաստիարակության հարցերում: Ուսուցիչները գանգատվում են դպրոցի նկատմամբ ընտանիքի, ծնողները՝ իրենց երեխաների նկատմամբ ուսուցիչների կանխակալ, շահադիտական շարժառիթներով պայմանավորված վերաբերմունքից: Ընտանիքի և դպրոցի դաստիարակչական ներուժի միասնականացումը և սոցիալական գործընկերական հարաբերությունների հաստատումը կտան ցանկալի արդյունք:

Ներկա ժամանակահատվածում հասարակությունը դպրոցի առջև նոր խնդիրներ է դնում՝ ծնողների դաստիարակչական ներուժի ճիշտ ու նպատակահարմար օգտագործման և նրանց ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների կառավարման մեջ ներգրավելու առումով: Դա նշանակում է, որ դպրոցը և ընտանիքը պետք է դիտարկել որպես հավասար իրավունքներ ունեցող գործընկերներ, որոնց գործողությունների հիմքում ընկած է փոխադարձ հարգանքն ու վստահությունը:¹⁸

Տարրական դասարաններում որպես ընտանիքի հետ համագործակցության հիմնական **միջոցներ**, կիրառվում են՝

- Դասարանական ծնողական ժողովներ
- Ծնողների անհատական խորհրդատվության տարբեր ձևերը:

Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցության և փոխներգործության ամենաարդիական և պահանջված ուղղություններից մեկն այսօր, թերևս երեխաների ծնողների համար խորհրդատվությունների կազմակերպումն է: Ժամանակի մեծ մտավորականներից մեկն ասել է. «Ուսուցիչն աշխատում է ամենապատասխանատու խնդրի վրա. Նա ձևավորում է մարդուն»:¹⁹

Ծնողների խորհրդատվությունը ժամանակակից դպրոցի ու ընտանիքի համագործակցության ամենաարդիական և պահանջված եղանակն է: Ծնողների մեծամասնությունն ինքնակրթության համար դիմում է հենց դպրոցին: Խորհրդակցության հիմնական նպատակը ծնողի ձգտումն է՝ ավելի խորը և օբյեկտիվ պատկերացում ունենալ իր երեխայի առաջադիմության, վարքագծի հետ կապված

¹⁸ Ջանիկյան Ս., Դպրոցի և ընտանիքի սոցիալական համագործակցության ժամանակակից խնդիրները կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում, «Նախաշավիղ» 7.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 49:

¹⁹ Թովմասյան Լ., Ծնող-ուսուցիչ փոխհարաբերությունը և դրա ներգործությունը ուսումնական գործընթացի վրա, «Նախաշավիղ» 5.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 59:

խնդիրների մասին, լսելու պրոֆեսիոնալ մանկավարժի դիտարկումներն ու խորհուրդները և ըստ այդմ, առավել որոշակիացնելու կամ շտկելու, վերակազմակերպելու սեփական դաստիարակչական հնարները:

Մակայն կան այլ միջոցներ ևս, որոնք այսօր հազվադեպ են գործադրվում:
Դրանցից են՝

- մանավարժական փորձն, փոխանակման համաժողովները,
- ծնողների հետ հարցուպատասխանի երեկոները, դասախոսություններն ու զրույցները,
- դպրոցական կուլեկտիվի և ընտանիքի անդամների հանդիպումները,
- կլոր սեղան-քննարկումները,
- բանավեճերը՝ տարբեր մասնագետների (բժիշկներ, հոգեբաններ, սոցիալական աշխատողներ, ոստիկաններ և այլն) մասնակցությամբ:

Յ.Ս. Կոմենսիկին նշում է, որ «մայրիկի դասերը չունեն դասամիջոցներ, հանգստյան օրեր, արձակուրդ», իսկ «երեխան ընտանիքի հայելին է» սահմանում դարձած արտահայտությունը լիովին ներկայացնում և կարևորում է ընտանիքի անփոխարինելի դերը երեխայի զարգացման և նրա անձնավորության ձևավորման գործում:

Պողլասիի կարծիքով՝ ընտանիքի ազդեցությունը հատկապես երեխայի կյանքի նախնական փուլում գերազանցում է և՛ դպրոցի, և՛ ՋԼՄ-ների, և հասարակական կազմակերպությունների, և՛ ընկերկերի, և՛ արվեստի ու գրականության ազդեցությունը:²⁰

Դպրոցը, իբրև կրթական միջավայր, պետք է բաց և հասանելի լինի ինչպես ծնողների, այնպես էլ հասարակության համար: Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցության համակարգում այսօր հիմնականում կիրառվում են դասարանական և համադասարանական ծնողական ժողովները և ծնողների անհատական խորհրդատվությունը:

Մանկավարժական խորհրդատվությունները հիմնականում կրում են անհատական բնույթ: Դրա անհրաժեշտությունը ծագում է այն ժամանակ, երբ

²⁰ Подласый И.П., Педагогика, Москва 2003, ст 224;

իրավիճակը դառնում է ծայրահեղ, ու պահանջվում է արտակարգ օգնություն: Այս փուլում գլխավոր խնդիրը ոչ միայն մանկավարժական տեղեկատվությամբ ընտանիքն ապահովելն է, այլև ծնողներին հուզական աջակցություն ցույց տալը:

Տարրական դպրոցի ուսուցչի և ծնողների հետ համագործակցությունը կարևոր նախադրյալ ու մանկավարժական պայման է՝ ապահովել ու համար երեխաների դաստիարակությունը և իրականացնելու դպրոցի կրթական նպատակները: Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցությունն արդիական է, քանի որ երեխայի բազմակողմանի դաստիարակությունը պայմանավորված է միմյանց նկատմամբ երկկողմանի վերաբերմունքի բնույթով, որի հիմքում պետք է լինեն վստահության, փոխադարձ հարգանքի, փոխօգնության, օժանդակության, համբերատարության և հանդուրժողականության սկզբունքները:

Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցության նպատակը երեխայի՝ ինքնորոշման, ինքնակառավարման, առօրյա կյանքի խոչընդոտների ու դժվարությունների հաղթահարման համար անհրաժեշտ կարողությունն որի ձևավորումն է:²¹

Դասվարը ծնողներին կարող է ներգրավել դասարանի դաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման հետևյալ տիպի աշխատանքներում. Երեխաների հայրենասիրական դաստիարակությանը վերաբերող բարոյագիտական խնդիրների քննարկում, մասնակցություն դպրոցական շաբաթօրյակներին, հայրենասիրական բնույթի արտադասարանական միջոցառումների նախապատրաստում և կազմակերպում, թեմատիկ պատի թերթի հրապարակում կամ ազգային-ազատագրական շարժման տարբեր փուլերին նվիրված հայրենասիրական անկյունների, հերոս ազատամարտիկների, հայրենիքի սահմանները հերոսաբար պաշտպանող զինվորների լուսանկարների ցուցահանդեսների ձևավորում և այլն:

Իսկ ինչ վերաբերվում է գեղագիտական կրթությանն ու դաստիարակությանը, կարելի է ասել, որ այն երկարատև պրոցես է, այն սկսվում է ընտանիքում, շարունակվում դպրոցում, այնուհետև ամբողջ կյանքում: Այդ շղթայի ամենաարդյունավետ և կառավարելի շրջանը դպրոցական տարիներն են, քանզի դպրոցի միջով է անցնում յուրաքանչյուր քաղաքացի և հասարակությունը կարող է

²¹Վարդանյան Ռ.Ա., Դպրոց-ընտանիք համագործակցության միջոցները տարրական դպրոցում, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 321:

ազդել նրա ձևավորման վրա առողջ հասարակություն ստեղծելու նպատակով, իսկ ընտանիքն էլ իր կարևոր և լուրջ դերակատարումն ունի երեխայի գեղագիտական զարգացման գործում:

Անշուշտ, երեխայի դաստիարակության գործում ընտանիքն ու դպրոցը չեն կարող փոխարինել իրար, սակայն շատ կարևոր է ստեղծել վստահելի, գործընկերային, բովանդակալից ու հուզականորեն հագեցած հարաբերություններ միմյանց հետ՝ համատեղ ու անընդհատ մանկավարժական ներգործությունների միջոցով ապահովելով երեխայի լիարժեք ձևավորումը:²²

Այսպիսով՝ դպրոցի և ընտանիքի համագործակցությունը երկողմանի ու նպատակասլաց գործընթաց է, այն ունի ընդհանուր նպատակ և պետք է կազմակերպվի պլանավորված ու համակարգված: Այդ կապի բարելավման նպատակով անհրաժեշտ է հաշվի առնել ծնողների կարիքները և առաջարկությունները, աշակերտների կրթական պահանջմունքները՝ ստեղծելով կրթադաստիարակչական գործընթացի համար արդիական պայմաններ:

²²Միայն Ս.Բ., Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցությունը կրտսեր դպրոցականների քաղաքացիական որակների դաստիարակության գործում, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան 2015, էջ 316:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր կողմից կատարված տեսական ուսումնասիրությունների և սոցիոլոգիական հարցումների վերլուծության արդյունքում հանգեցինք հետևյալ եզրակացության.

- Աճող սերնդի դաստիարակության և սոցիալականացման գործում մեծ ու անփոխարինելի է ընտանիքի դերը: Ընտանիքն իրականացնում է մի շարք կարևոր գործառույթներ՝ վերարտադրողական, տնտեսական, դաստիարակչական, սոցիալականացման, հաղորդակցման, ինչպես նաև ժամանակի կազմակերպման: Ընտանիքը անհատին ձևավորման սոցիալականացնող առաջնային միջավայրն է:
- Ժամանակակից հասարակության մեջ երեխաները և՛ ընտանիքում, և՛ դպրոցում պիտի ստանան միասնական ու ներդաշնակ դաստիարակություն այդ տեսակետից անփոխարինելի է դպրոց-ընտանիք համագործակցության կազմակերպումը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աշիկյան Ա., Ընտանիքը երեխայի անձի ձևավորման և զարգացման սոցիալ-մշակութային միջավայր, «Պատմություն և միջավայր», հայագիտական հանդես, Երևան, 2016, 543 էջ:
2. Թովմասյան Լ., Ծնող-ուսուցիչ փոխհարաբերությունը և դրա ներգործությունը ուսումնական գործընթացի վրա, «Նախաշավիղ» 5.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 57-59:
3. Խոջոյան Լ., Ընտանիք-դպրոց-համագործակցություն, «Նախաշավիղ» գիտամեթոդական հանդես, 1.2017, էջ 56-61:
4. Ղուկասյան Լ.Հ., Դպրոց-ընտանիք համագործակցության ուղիները հանրակրթության պայմաններում, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 195-199:
5. Մանկավարժական ընթերցումներ, «Դպրոցը, մանկապարտեզը և ընտանիքը», Երևան, 1961, էջ 112:
6. Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, 333 էջ:
7. Մարկոսյան Ն.Ռ., Ժամանակակից ընտանիքների արժեհամակարգը և դրա ազդեցությունը երեխաների դաստիարակության վրա, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 205-210:
8. Մովսիսյան Ս.Ա., Դպրոցի կառավարման հիմունքները, Երևան 1980, էջ 170 «Ընտանիք» ինստիտուտի հետազոտություն, Երևան, 2006:
9. Ջանիկյան Ս., Դպրոցի և ընտանիքի սոցիալական համագործակցության ժամանակակից խնդիրները կրտսեր դպրոցականների դաստիարակության գործընթացում, «Նախաշավիղ» 7.2010, Գիտամեթոդական հանդես, էջ 46-51:
10. Միսյան Ս.Բ., Դպրոցի և ընտանիքի համագործակցությունը կրտսեր դպրոցականների քաղաքացիական որակների դաստիարակության գործում, Մանկավարժության արդի

խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 316-321:

11. Սվաջյան Արաքսյա, Ծնողների մասնակցությունը երեխաների դպրոցական ուսուցման նախապատրաստման գործընթացին, «Ընտանիք և դպրոց», Գիտամեթոդական ամսագիր, 4.2010, էջ 19:
12. Վարդանյան Ռ.Ա., Դպրոց-ընտանիք համագործակցության միջոցները տարրական դպրոցում, Մանկավարժության արդի խնդիրները մարտահրավերներ և լուծումներ, Հանրապետական գիտժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 321-326:
13. Տիգրանյան Լ., Ուսուցիչների և ծնողների համագործակցությունը, «Նախաշավիղ» Գիտամեթոդական հանդես, 4.2012, էջ 59-63:
14. Տարրական դասարաններում դասավանդող ուսուցիչների նախաատեստացիոն վերապատրաստման դասընթացի ուսումնական նյութերի փաթեթ:
15. Антонов А. И., Медков В.М., Социология семьи, М., 1996, ст 23,, 304 с:
16. Подласый И.П., Педагогика, Москва, 2003, ст 224: